УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

До 25-річчя кафедри фінансової аналітики та міжнародного аудиту

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТІЙКОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

УНІВЕРСИТЕТ імені АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ

До 25-річчя кафедри фінансової аналітики та міжнародного аудиту

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТІЙКОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ВИМІРІ

МОНОГРАФІЯ

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора
Т.М. БОЛГАР

Дніпро
2020

УДК 336.01
С 89

Затверджено до друку за рекомендацією
вченої ради Університету імені Альфреда Нобеля
(протокол № 2 від 14 травня 2020 р.)

Рецензенти:

Є.В. Калюга, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку та оподаткування Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ);

О.П. Кириленко, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету;

О.М. Колодізєв, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри банківської справи і фінансових послуг Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

С 89 Сучасні тенденції стійкого фінансово-економічного розвитку та механізми їх реалізації в глобальному вимірі: монографія / Т.М. Болгар, В.А. Ткаченко, М.В. Дубініна та ін.; за заг. ред. Т.М. Болгар. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 220 с.

ISBN 978-966-434-490-3

У монографії обґрунтовано теоретико-методологічні засади сучасних тенденцій стійкого фінансово-економічного розвитку та механізми їх реалізації в глобальному вимірі. Систематизовано теоретичні основи формування і впровадження стратегій стійкого фінансово-економічного розвитку, утворення та використання інвестиційних і фінансово-кредитних ресурсів. Проаналізовано новітні тенденції щодо освітнього менеджменту та впровадження нових засобів навчання.

Для науковців та практиків фінансової сфери, викладачів, аспірантів, здобувачів фінансово-економічних спеціальностей закладів вищої освіти, усіх, хто прагне поглибити свої знання з фінансової теорії та практики.

УДК 336.01

© Т.М. Болгар, В.А. Ткаченко, М.В. Дубініна та ін., 2020
© Університет імені Альфреда Нобеля, оформлення, 2020

ISBN 978-966-434-490-3

4.3. Фінансова безпека банків: теоретичний та практичний аспекти

Сучасний банк є головним фінансовим посередником, який забезпечує кредитами підприємницьку діяльність та соціальні потреби населення. Банк, функціонуючи у сфері обміну, активно впливає на всі стадії суспільного відтворення, стан забезпечення суб'єктів економіки необхідними кредитними ресурсами. Від того наскільки ефективною та безпечною буде діяльність банку залежатиме рівень отримуваного прибутку, рівень задоволеності інтересів клієнтів та економічний розвиток країни.

Ефективне функціонування банківського сектора національної економіки з метою організації безперервного руху акумульованих фінансових ресурсів, їх розподілу і перерозподілу в інтересах усіх без винятку економічних агентів, забезпечення його поступального і стійкого розвитку, зниження криміналізації, унеможливлення використання його для відмивання брудних грошей і фінансування тероризму неможливі без дотримання високого рівня його фінансової безпеки.

Банківська діяльність завжди пов'язана з ризиком, можливим витоком інформації, наявністю внутрішніх та зовнішніх загроз. Тому питання забезпечення безпеки банків є дуже актуальним. Тому що основною причиною поточної глобальної економічної кризи і епіцентром подій є світова фінансова система, то саме її нестабільність, прорахунки і масштаби операцій на світових фінансових ринках призвели до того, що економічна криза охопила всі країни. Банківська система є основною складовою фінансової системи, тому питання фінансової безпеки банків виходять сьогодні на перший план.

Глобалізаційні та інтеграційні процеси, впровадження новітніх інформаційних технологій, посилення конкуренції в банківській сфері, відсутність всебічної нормативно-правової регламентації банківської діяльності, нерозвиненість вітчизняних фінансових ринків, зростання економічної злочинності зумовлюють появу нових викликів і загроз фінансовій безпеці банківського сектора. Крім того, сьогодні відсутні обґрунтована концепція і стратегія забезпечення фінансової безпеки, єдині методичні підходи до оцінки її рівня. Тому питання забезпечення фінансової безпеки набувають першочергового значення, потребують адекватного теоретичного осмислення і розробки практичного інструментарію.

Під безпекою банку у загальному вигляді розуміють стан захищеності інтересів власників, керівництва і клієнтів банку, матеріальних цінностей та інформаційних систем від внутрішніх та зовнішніх загроз [1].

Існують різні погляди вчених щодо трактування поняття безпеки банків. М. Зубок розглядає її як стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих факторів незалежно від умов функціонування, властивість своєчасно й адекватно реагувати на всі нега-

тивні прояви внутрішнього та зовнішнього середовища банку; здатність протистояти різним посяганням на власність, діяльність та імідж банку, створювати ефективний захист від внутрішніх і зовнішніх загроз [2, с. 7].

На думку М. Шурпакова, банківська безпека є одним із основних елементів банківського менеджменту і тому передбачає організацію заходів із запобігання можливим загрозам діяльності банку [3]. З. Сороківська визначає безпеку банку як систему заходів, спрямованих на захист та раціональне використання сукупності ресурсів, що є у розпорядженні банківської установи, з метою запобігання загрозам його діяльності задля максимального отримання прибутку [4, с. 405].

Виходячи із наведених вище трактувань сутності безпеки банку, доходимо висновку, що задля забезпечення фінансової стійкості банків її слід розглядати з позиції фінансової безпеки банку. Враховуючи те, що банківська система України має дворівневу структуру, то, відповідно, фінансову безпеку банку слід розглядати на двох рівнях. Перший – з точки зору фінансових наслідків діяльності для країни в цілому та окремих клієнтів і контрагентів. Другий – з точки зору недопущення та відвернення явних і потенційних загроз фінансовому стану усієї банківської системи країни, Національному банку України та вітчизняним банкам [5, с. 11].

Слід зазначити, що мінімізація збитків за рахунок ефективного управління ризиками пов'язана з більш глобальним завданням збереження контролю за власністю та збільшення капітальної бази, що, у свою чергу, пов'язано зі специфічною діяльністю захисту інтересів акціонерів банківської установи – фінансова безпека у цьому аспекті являє собою корпоративну безпеку банку. Захист інтересів акціонерів від недоброчинного поглинання банку, виводу його активів, фіктивного банкрутства, неринкової конкуренції та інших кримінальних загроз виступає важливим завданням корпоративного управління, спрямованого на зростання бізнесу. Значний збиток капіталізації завдають неефективна система менеджменту, зловживання службовим становищем вищого керівництва банківської установи. Протистояння зазначеним внутрішнім і зовнішнім загрозам стійкому розвитку банківської установи та зростанню її вартості виступає важливою умовою забезпечення корпоративної безпеки, що є основною складовою загальної фінансової безпеки банку.

У науковій праці [6, с. 8] фінансову безпеку визначено через забезпечення фінансової стійкості, а саме: під фінансовою стійкістю банку слід розуміти його здатність у динамічних умовах ринкового середовища протистояти дії негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, забезпечуючи надійність збереження та повернення вкладів юридичних та фізичних осіб, захищати інтереси акціонерів та своєчасно виконувати власні зобов'язання з метою забезпечення фінансової безпеки держави [6, с. 8].

Вітчизняні науковці у своїх працях відзначають, що забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності має виходити із формування нової філософії її досягнення на концептуальній основі (табл. 4.14).

Таблиця 4.14

Елементи формування нової філософії фінансової безпеки банків

Елемент	Характеристика
Етимологічне джерело	Безпека – система заходів, що забезпечує захищеність інтересів власників, клієнтів, працівників та керівництва банку від зовнішніх і внутрішніх загроз
Онтологічна сутність	Процес досягнення стану захищеності фінансових інтересів банку, що виявляються в ході реалізації його статутних цілей і завдань, полягає в створенні сприятливих умов для реалізації всіх передбачених статутом видів банківської діяльності. Рівень забезпечення фінансової безпеки банку визначається загальноприйнятими критеріями його надійності, а також іншими показниками, що характеризують його здатність протистояти різним негативним явищам
Гносеологія дослідження	Загальнометодологічні положення вивчення фінансових відносин, зовнішніх та внутрішніх загроз, їх структурування
Поняття	Сукупності умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини, відвернено чи зведено до такого рівня, за якого вони не здатні завдавати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, у якому він функціонує
Генеральна мета	Забезпечення фінансово стійкого функціонування банку та уникнення загроз його безпеці, захист законних інтересів банку від протиправних посягань, охорона життя і здоров'я персоналу, недопущення крадіжок фінансових ресурсів та матеріально-технічних засобів, знищення майна і цінностей, розголошення, втрати, витоку службової інформації
Суб'єкти	Держава, Національний банк України, банки, партнери і клієнти банків, служби безпеки банків
Об'єкти	Персонал банку, фінансові ресурси, матеріальні цінності, новітні технології, інформаційні ресурси
Завдання	Прогнозування, виявлення і подолання загроз, віднесення інформації до категорії обмеженого доступу; створення механізму та умов для оперативного реагування на загрози безпеки, максимально можливої локалізації загроз, що завдані фізичними та юридичними особами
Принципи	Комплексність, своєчасність, безперервність, активність, законність, економічна доцільність, взаємодія і координація, удосконалення, централізація управління, законності, багатомірності, дотриманості максимально допустимого рівня транспарентності
Методи	Управління ризиками, резервування, внутрішній контроль, оцінка та аналіз

Джерело: [5, с. 13; 7, с. 261; 8, с. 57].

Основним напрямами зміни філософії фінансової безпеки банків має стати в першу чергу зміна сприйняття самої фінансової безпеки як елемента управління банком, який дозволяє забезпечити фінансово стійке його функціонування та виникнення кризових ситуацій. Отже, забезпечення фінансової безпеки банків спрямоване на досягнення їх стійкого функціонування та розвитку що, у свою чергу, передбачає захист фінансових інтересів банків, кредиторів, позичальників та економіки в цілому.

Однією із складових фінансової безпеки банків є система її забезпечення. На основі аналізу фахової економічної літератури пропонуємо виділяти такі підсистеми забезпечення фінансової безпеки банків (табл. 4.15).

Таблиця 4.15

Підсистеми забезпечення фінансової безпеки банків

Підсистема забезпечення	Характеристика
Фінансове забезпечення	Зовнішні та внутрішні джерела формування фінансових ресурсів для задоволення потреб банку
Нормативно-правове забезпечення	Сукупність нормативно-правових актів, що регулюють фінансову діяльність банку
Інформаційно-аналітичне забезпечення	Сукупність зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень
Методичне забезпечення	Система аналітичних прийомів та способів оцінки рівня фінансової безпеки банку з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими фінансової безпеки
Кадрове забезпечення	Персонал, необхідний для забезпечення управління фінансовою безпекою банку
Техніко-технологічне забезпечення	Комплекс програмно-технічних засобів, що сприяють управлінню фінансовою безпекою банку

Джерело: складено авторами за матеріалами [8–11].

Процес забезпечення фінансової безпеки банків вимагає здійснення інформаційно-аналітичної роботи, результати якої є необхідною умовою для впровадження моніторингу, оцінки рівня та аналізу факторів, що впливають на рівень його фінансової безпеки. Функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення є обов'язковим для правильної та оперативної оцінки рівня фінансової безпеки банку, прогнозування можливих внутрішніх та зовнішніх загроз, дотримання достатності фінансових ресурсів для своєчасного виконання зобов'язань.

Фінансова безпека банків обумовлюється двома групами факторів, що впливають на стабільність банків. До ***зовнішніх факторів*** віднесено:

– економічні: стійкість національної валюти; рівень інфляції; інвестиційний клімат; присутність іноземного капіталу на ринку банківських послуг;

– нормативно-правові: законодавча база, рівень податкового обліку, спрямованість державної політики, рівень банківського нагляду;

– соціальні: довіра населення до банків.

До ***внутрішніх факторів*** віднесено:

– комерційні: позиція банку на ринку, якість співробітництва з кредиторами, дебіторами та клієнтами, концентрація частки активів і приватних вкладів у розпорядженні одного банку, конкурентне середовище;

– організаційні: організаційна структура банку, асортимент банківських послуг, рівень спеціалізації банку;

– кадрові: рівень кваліфікації керівництва, рівень освіти працівників, якість кадрового менеджменту, методи прийняття управлінських рішень;

– технологічно-інформаційні: сучасний рівень технологій, рівень забезпечення інформацією; забезпечення ІТ-технологіями, ступінь захищеності інформації;

– фінансові: фінансова стратегія банку, рівень доходності та прибутковості, забезпеченість власним капіталом, спроможність виконання власних зобов'язань, структура активів та їх ліквідність, рівень рентабельності банку, дотримання встановлених показників ліквідності банку, норма прибутку на власний капітал.

Рівень фінансової безпеки і сукупність конкурентних переваг зумовлюється ефективністю управління комерційним банком фінансовими потоками. При цьому акумулювання і розміщення фінансових ресурсів мають здійснюватися за узгоджених дій всіх підрозділів банку, інтеграції його бізнес-процесів.

Слід звернути на загрози, що викликають фінансову небезпеку для банків. М. Зубок загрозою безпеці банку вважає потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, які здатні завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються сукупністю факторів і умов та створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань та інтересів [2, с. 55–58].

А. Алавердов класифікує загрози безпеці банку за ознаками: цільової спрямованості (загроза розголошення конфіденційної інформації, майну і персоналу банку), джерела (з боку конкурентів, кримінальних структур і окремих зловмисників, нелояльних співробітників банку), економічного характеру (загрози майнового і немайнового характеру), імовірності практичної реалізації (потенційні, що реалізуються, реалізовані) [12].

І. Крупка наголошує, що зміни внутрішнього і зовнішнього середовища діяльності банківського сектора зумовлюють появу різноманітних загроз, які зазвичай мають фінансово-економічний характер. Ці загрози виникають внаслідок недостатньої адаптації банківського сектора до постійних змін умов ринку; загальної неплатоспроможності суб'єктів господарювання; зростання злочинності; споживчого менталітету громадян; недостатнього правового регулювання банківської діяльності або професійного рівня частини керівного складу і працівників банків. При цьому він вважає, що нестабільність фінансового стану значної кількості вітчизняних банків є чи не основною загрозою економічній безпеці банківського сектора України [13, с. 170–171].

Отже, загроза – це можливість того що відбудеться явище, наслідки якого призведуть до погіршення стану. Явища можна класифікувати залежно від джерела потенційної небезпеки на три групи:

1) природні – тобто стихійні лиха чи інші природні катаклізми;

2) технологічні – пов'язані зі збоями в технологічному процесі;

3) антропогенні – зумовлені злочинною чи недбалою діяльністю людини.

Загрози фінансовій безпеці банку – це будь-які явища чи дії, настання яких може завдати банку шкоду фінансового (збитки, недоотримання доходів, втрата капіталу, пошкодження майна та ін.) і нефінансового (втрата довіри, зниження кредитного рейтингу, втрата клієнтів, контрагентів та ключових співробітників та ін.) характеру, сукупна дія яких може призвести до банкрутства банку [14, с. 56].

Л. Гребенюк запропонувала логіко-функціональну схему дії системи превентивного розпізнання потенційних загроз та усунення ризиків фінансової безпеці банків (рис. 4.8).

У цьому випадку основна мета дії діагностики – передбачення можливих загроз та виконання головної функції «визначення потенційних проблем, до складу яких входять такі параметри, як ідентифікація проблеми, оцінка її масштабів, визначення факторів, що призвели до виникнення проблеми і можуть погіршити ситуацію» [14, с. 56].

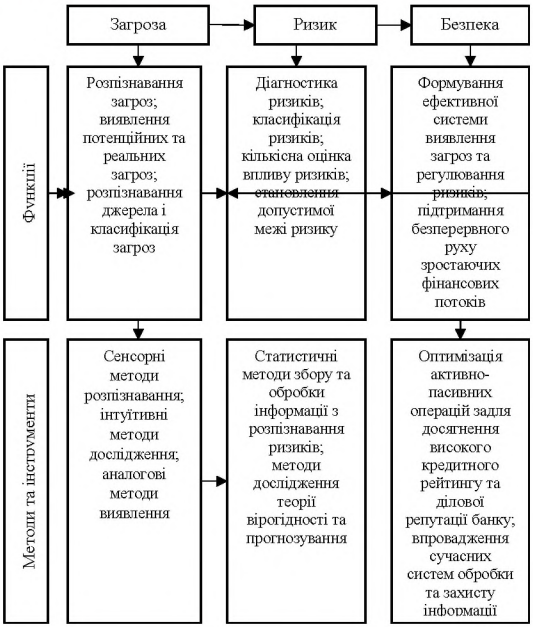

Рис. 4.8. Логіко-функціональна схема дії системи превентивного розпізнавання потенційних загроз та усунення ризиків фінансовій безпеці банків

Джерело: [14, с. 56].

При цьому об'єктами превентивного розпізнавання потенційних загроз фінансовій безпеці виступають:

– загрози – фактори, що мають реалізацію у вигляді ризиків; фактори, що не формалізуються та не спричиняють збитку навіть без фактичної реалізації (чутки, паніка, негативні сподівання);

– ризики – показники, що чітко формалізуються та мають кількісну оцінку; вірогідність настання окремого ризикового явища: показники збитків, вимушених витрат, можливих надбань;

– безпека – виконання економічних нормативів та індикаторів фінансової стійкості; реалізація стратегії сталого розвитку; підтримання беззаперечної довіри до банку.

Слід зазначити, що у сучасних умовах банківського бізнесу, слід приділити увагу забезпеченню фінансової безпеки в умовах розвитку e-banking. У законодавчому полі нині немає чіткого визначення змісту категорії e-banking. У табл. 4.16 подано декілька концепцій розгляду цієї дефініції.

Таблиця 4.16

Підходи до трактування сутності категорії «електронний банкінг»

Автор	Зміст трактування категорії
І.В. Домінова [15]	Електронний банкінг – інноваційний спосіб здійснення банківських бізнес-процесів, сутність якого полягає у здійсненні банківських операцій та наданні широкого спектра послуг комерційних банків за допомого електронних мереж
D. Bojan, S. Mutu, D. Paun [16]	Електронний банкінг – це повністю автоматичний сервіс для традиційних продуктів клієнтів банку на основі платформ інформаційних технологій
L.V. Kapinus, N.P. Skryhun [17]	Електронний банкінг – послуга банку, що передбачає дистанційне керування рухом фінансових коштів на картковому рахунку за допомогою електронних мереж і обладнання
M. Zaleska [18]	Електронний банкінг – процес заміни традиційної моделі обслуговування споживачів у відділенні банку шляхом дистанційних форм надання банківських послуг

Джерело: систематизовано авторами.

Набір заходів, спрямованих на вдосконалення механізмів державного регулювання e-banking, підвищення ефективності діяльності державної політики у забезпеченні експансії має бути сформований на основі таких положень.

По-перше, держава має стимулювати e-banking не взагалі, а вибірково. Політика з універсальним e-banking може призвести до надмірного скорочення числа банків і особливо регіональних банків, у тому числі малого та середнього бізнесу, що успішно працює з постійною клієнтурою.

По-друге, немає необхідності для створення моніторингу використання банками сучасних технологій.

По-третє, це необхідно для надання комерційним банкам методичної й консультативної допомоги для впровадження сучасної тех-

нології e-banking. Національний банк України повинен надавати методичну та консультативну допомогу в технологічних питаннях.

По-четверте, актуальна інформація сьогодні має сучасну інформаційну базу. Створення інформаційної бази із зазначених питань, важливе з багатьох точок зору, включаючи збереження конфіденційності інформації щодо намірів банків використовувати нові e-banking інструменти.

По-п'яте, створення додаткових фіскальних стимулів до розвитку e-banking банків. З одного боку, додаткові стимули для використання e-banking технологій може стати прозора податкова політика, отримання доступу до привабливих ринкових сегментів, податкові вигоди продавця і покупця е-банківських технологій.

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки Міністерства економіки України [19] (зараз Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), що була розроблена з метою використання її органами виконавчої влади, науковими інститутами та іншими установами при визначенні рівня складових економічної безпеки для прийняття управлінських рішень щодо аналізу, відвернення та нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам у відповідній сфері.

У зазначеній методиці передбачено два індикатори стану банківської безпеки України: частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу та обсяг кредитування банками реального сектора економіки у % до ВВП, динаміку цих показників за останні 6 років наведено у табл. 4.17.

Як свідчать дані, наведені у табл. 4.17, загрозу фінансовій безпеці банківської системи України становить зменшення частки обсягу кредитування банками реального сектора економіки, яка станом на 01.01.2020 склала 26 %, що на 13,7 % менше за аналогічний період 2018 р.

Таблиця 4.17

Динаміка показників фінансової безпеки банківської системи України за період з 2015 по 2019 рр.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Обсяг кредитування банками реального сектора, млн грн	981627	998682	1016657	1073131	1033539
ВВП, млн грн	1979458	2383182	2982920	3558706	3974564
Обсяг кредитування банками реального сектора економіки, % до ВВП	49,59	41,91	34,08	30,16	26,00
Частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, %	34,8	48,6	38,05	38,98	36,03

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [20; 21].

Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектора економіки України підтверджують поступовий вихід із кризи (табл. 4.18). За даними табл. 4.18 можна зробити висновки, що співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті становило у 2019 р. 83,40 %, що перебуває в межах норми.

Таблиця 4.18

Індикатори рівня фінансової безпеки банківського сектора України за період 2015-2019 рр.

Показник	Порогове значення	Рік				
		2015	2016	2017	2018	2019
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	50	22,1	30,5	56,45	53,10	49,10
Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків, %	50	34,8	48,6	56,05	56,05	28,67
Рентабельність активів, %	1-1,15	-5,46	-12,6	-1,93	1,69	4,35
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	90	93,0	95,76	98,2	98,2	98,4
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	50	51,5	57,0	55,6	55,0	65,17
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	100	168,65	134,49	118,21	118,0	83,49
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів, рази	3	3,9	4,13	3,90	3,90	2,85

Джерело: розраховано автором за матеріалами [20;21].

Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, станом на 01.01.2020 становила 49,10 %, та зменшилася порівняно з 2018 р. на 4 %. Також усі інші індикатори фінансової безпеки перебувають у межах рекомендованих значень.

На рис. 4.9 наведено динаміку інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України.

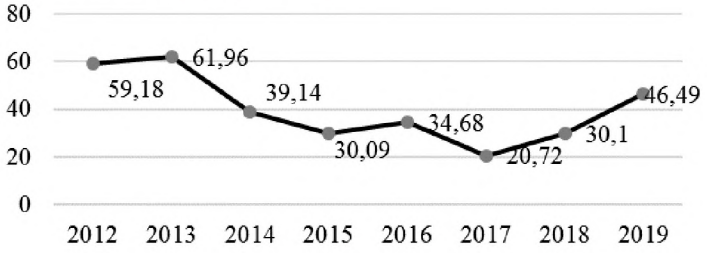

Рис. 4.9. Динаміка інтегрального показника фінансової безпеки банківської системи України, %
Джерело: розраховано авторами.

Наведені розрахунки підтверджують, що рівень безпеки в банківському секторі станом на 01.01.2020 р. підвищився порівняно з 2018 р. та склав 46,49%. У 2017 р. зазначений показник сягнув майже критичного рівня – 20,72 %.

З точку зору фінансової безпеки доцільним є дослідження показників, що характеризують учать банківської системи в розвитку реального сектора економіки (рис. 4.10).

Як свідчать дані, подані на рис. 4.10, співвідношення основних показників діяльності банків до ВВП має тенденцію до зменшення станом на 01.01.2020 р. порівняно з 2018 р., що свідчить про підвищену небезпеку для фінансової стійкості банків України.

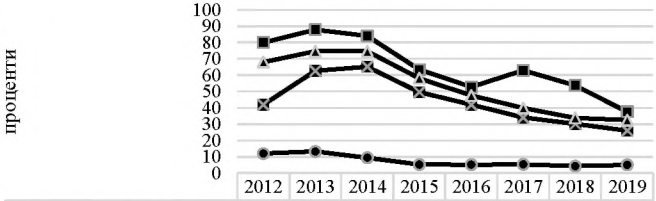

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Співвідношення активів банків до ВВП, %	80,01	87,85	84,05	63,37	52,72	62,89	53,69	37,6
Співвідношення кредитів банків до ВВП, %	41,91	62,6	65,15	49,58	41,91	34,08	30,16	26,01
Співвідношення капіталу банків до ВВП, %	12,02	13,24	9,45	5,24	5,19	5,36	4,35	5,06
Співвідношення зобов'язань банків до ВВП, %	67,99	74,61	74,6	58,13	47,52	39,91	33,85	32,55

Рис. 4.10. Динаміка основних показників діяльності банків до ВВП за період 2012–2019 рр., %

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [21–23].

Зовнішніми ключовими параметрами, через які опосередковується вплив на забезпечення фінансової безпеки банківського сектора України, є ключові макроекономічні показники, наведені у табл. 4.19.

Таблиця 4.19

Основні макроекономічні показники в Україні за перід 2013–2019 рр.

Показник	Рік						
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Реальний ВВП (до попереднього року, %)	108,1	96,7	104,8	142,2	125,2	119,3	111,68
Рівень інфляції, %	124,9	143,3	112,4	104,9	109,8	103,0	103,9
Грошова база, млрд грн	333,2	326,7	328,5	362,0	399,1	435,8	477,5
Грошова маса (М3), млрд грн	955,3	936,2	101,6	107,5	120,3	276,2	143,8
Грошовий мультиплікатор	2,86	2,86	3,09	2,96	3,1	2,94	2,85
Доходи населення, млрд грн	78,3	80,4	98,8	117,3	153,6	188,3	369,9

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [23].

З даних, наведених у табл. 4.19, доходи населення впродовж 2013–2019 рр. демонструють тенденцію до зростання в національній валюті. У 2019 р. реальний ВВП скоротився на 4,65 %, рівень інфляції зріс на 0,9 %, що супроводжувалося погіршенням ринкових очікувань та якості доходів населення на тлі загострення воєнного конфлікту та підвищеного попиту на іноземну валюту.

У 2018 р. значення грошового мультиплікатора дещо зменшилося порівняно з 2018 р. – з 2,94 до 2,85, але це значення показника свідчить про поступове відновлення довіри до вітчизняних банків та зростання готовності фізичних і юридичних осіб розміщувати фінансові ресурси на депозитах у банках. Слід зазначити, що це зменшення істотно не вплинуло на рівень фінансової безпеки банків.

Отже, забезпечення фінансової стійкості банків слід розглядати з позиції фінансової безпеки. Фінансову безпеку розглянуто як сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини, попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдавати шкоди встановленому порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкоджати досягненню банком статутних цілей; стан захищеності фінансових інтересів комерційного банку, його фінансової стійкості, а також середовища, у якому він функціонує. Визначено основну мету, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції та завдання фінансової безпеки.

Визначено підсистеми забезпечення фінансової безпеки банків, а саме: фінансове забезпечення, нормативно-правове, інформаційно-аналітичне, методичне, кадрове та техніко-технологічне забезпечення.

Проаналізовано загрози фінансової безпеки, які розглянуто як зовнішні загрози, що формуються екзогенними факторами та внутрішні загрози, що формуються ендогенними факторами.

Згідно з Базельським комітетом банки мають приділяти більшу увагу проблемам, що пов'язані з підвищенням рівня певного виду ризику й регуляторних органів, дорозбудовувати принципи банківського нагляду з урахуванням специфіки е-банківських послуг. Адже сучасна сфера інформаційних технологій, що пов'язана з банками, характеризується ступенем високої невизначеності. Це пов'язано з технологічною основою всіх основних напрямів діяльності банку, а саме:

– внутрішні бізнеси-процеси. Серед безлічі електронних розв'язків у таких сферах, як бухгалтерський облік та операційні записи, робочі процеси, рентабельність і платоспроможність системи оцінки потрібно вибрати ті, які будуть працювати декілька років;

– зміцнення лояльності у відносинах із клієнтами. Прагнення, щоб надати клієнтам можливість використовувати різні електронні засоби взаємодії з мобільних телефонів, інтерактивне телебачення, електронні обладнання організації та інші перспективи, але вони мають бути доступними для клієнтів;

– робота з електронними приладами і платіжними системами для населення.

Тому, можемо констатувати, що відповідальність топ-менеджерів банку за правильні оцінки ефективності стратегічного ризику, моніторингу її рівня й моніторингу відповідних змін велика.

Встановлено, що загрозу фінансовій безпеці банківської системи України становить зменшення частки обсягу кредитування банками реального сектора економіки, яка станом на 01.01.2020 р. склала 26 %, що на 13,7 % менше, ніж у аналогічному періоді 2018 р.

Оцінювання рівня фінансової безпеки слід проводити за рівнем капітало-ресурсної, кредитно-інвестиційної, валютної безпеки та безпечного рівня доходів і витрат.

Список використаної літератури

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України, прийнятий Верховною Радою України від 7.12.2000 р. №2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14

2. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: навч. посібник. / М.І. Зубок. – К.: КНЕУ, 2002. – 190 с.

3. Шурпаков В.А. Проблемы методологии анализа банковской безопасности [Електронний ресурс] / В.А. Шурпаков. – Режим доступу: http: // www.fact.ru/www/shurpakov 11.htm.

4. Сороківська З. До питання фінансової безпеки банку в умовах світової економічної кризи. / З. Сороківська // Економічний аналіз. – 2011. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 404–408.

5. Барановський О.І. Банківська безпека: проблеми виміру / О.І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – №1. – С. 7–26.

6. Коваленко В.В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи: монографія / В.В. Коваленко. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. – 228 с.

7. Коваленко В.В. Філософія безпеки банків в умовах структурних дисбалансів економіки України / В.В. Коваленко // Економічний форум. – 2016. – № 1. – С. 256–262.

8. Коваленко В.В. Концептуальні основи формування системи безпеки банківської діяльності / В.В. Коваленко // Економічний часопис-XXI. – 2013. – №1. – С. 56–59.

9. Васильчак С.В. Організація безпеки банківської діяльності в Україні / С.В. Васильчак, С.Ф. Вінтоняк // Науковий вісник ЕЛТУ України. 2011. – Вип. 21.18. – С. 153–157.

10. Штаєр О.М. Напрямки забезпечення та основні складові економічної безпеки банку / О.М. Штаєр // Європейський вектор економічного розвитку. – 2011. – № 2 (11). – С. 263–270.

11. В. Коваленко. Фінансова безпека банківської системи України – проблеми виміру та забезпечення / В. Коваленко, Т. Болгар, О. Сергєєва // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та